

Interviu cu Angela Hondru: „Traducătorul se îndrăgostește primul de personaj“

16-Dec-2019 / INTERVIU / ALINA VILCAN / NUMAR 668

Angela Hondru a tradus în limba română cărți ale marilor scriitori japonezi, precum Murasaki Shikibu, Haruki Murakami, Eiji Yoshikawa sau Shūsaku Endō. A semnat studii despre folclorul și mitologia nipone și cărți de conversație în limba japoneză. În octombrie 2008, traducătoarea era primită de familia imperială a Japoniei, cu ocazia obținerii premiului Japan Foundation pentru limba japoneză. O poveste despre dragostea pentru fascinantă cultură niponă, în care veți regăsi și dansul *kagura*, și sărbătorile *matsuri*.

Cum a început atracția dumneavoastră pentru limba japoneză? Ați început să o studiați în 1976, cum ați făcut această alegere? Cât de original părea în România acelor ani studiul limbii japoneze?

La patru ani după absolvirea secției de Limba și Literatura Engleză, am avut parte de reportaje televizate ale vizitei lui Ceaușescu în Japonia. În aceeași perioadă m-am trezit devorând cărți în franceză din biblioteca unor prieteni de familie. Bineînțeles, erau romane sau cărți despre cultura japoneză. Fermecată de informațiile care se rostogoleau spre mine, am început să îmi petrec duminicile în Biblioteca Academiei sau Biblioteca Națională. Astfel am făcut cunoștință cu *Povestea lui Genji* într-o variantă prescurtată, roman pe care aveam să îl traduc din limba japoneză după patruzeci de ani. *Pușca de vânătoare* a lui Inoue m-a atras prin meditația asupra solitudinii. *Motanul are cuvântul* de Sōseki – o minunată frescă a societății aflată în plină transformare, naratorul fiind motanul inteligent și cinic al profesorului Kushami – mi-a ținut fruntea descoperită pe parcursul celor câteva sute de pagini. Am găsit la anticariat *Japonia de ieri și de azi* scrisă de Ioan Timuș în 1943. Mi-a impresionat dragostea lui pentru Japonia, pe care a numit-o „țara de farmec și straniu”. Avea dreptate.

În octombrie 1976 m-am alăturat, cu întârziere de două săptămâni, celor 88 de cursanți ai Universității Populare, împărțiți deja în două grupe. Am rămas 12 la sfârșitul anului I și cam trei-patru la sfârșitul anului II. Profesor ne-a fost atașatul cultural al ambasadei, domnul Kanji Tsushima, care ne aducea materiale xeroxate (la vremea aceea nu exista nici un manual după care să fi putut învăța) și ne vorbea despre civilizația și literatura japoneză. Îl pasiona teatrul Kabuki și teatrul prin marionete Bunraku. Mi-a stârnit curiozitatea și m-am apucat să caut informații prin bibliotecă. Lui i se apropia de sfârșit mandatul la ambasadă și m-a îndemnat în ultima oră, pe un ton de samurai: „Să nu lași japoneza să moară! Ești profesor de meserie și știi ce ai de făcut. Vă trimitem cât se poate de repede lector japonez”.

Am început să predau limba japoneză în 1978, iar în iulie-august 1980 am participat la cursurile de vară pentru profesorii de japoneză organizate de Japan Foundation. Am ajuns în locul visat și în mijlocul aceluia pe care doream să îl cunosc. Cursurile au fost grele, cel puțin pentru mine; dar profesorii au dat dovadă de foarte mult tact și sensibilitate, încât m-am simțit obligată să perseverez.

Japan Foundation ne-a răsfățat cu două excursii și cu câteva evenimente culturale. Îmi amintesc și acum cu câtă emoție am așteptat spectacolul de Kabuki – nu numai pentru că aveam să îl văd la contact direct cu acel tip de artă complexă, care îmbină virtuțile muzicii, dansului, interpretării actoricești, dar mai cu seamă pentru că înainte de plecare lăsasem în manuscris cele mai importante piese ale lui Monzaemon Chikamatsu. Datorită generozității Japan Foundation, am revenit acasă cu dicționare, cu multe cărți de gramatică, de literatură japoneză în engleză și în japoneză, cărți despre civilizație și obiceiuri. Am început să studiez temeinic, aveam după ce.

Pare meschin să vă rog să răspundeți în câteva rânduri, dar ce au aparte limba și cultura japoneză pentru Angela Hondru?

Limba continuă să fie o provocare căreia se mai întâmplă să nu-i fac față cu ușurință, deși i-am dăruit 43 de ani din viața mea. Cultura tradițională japoneză este marea dragoste împilnită, declarație ce reiese și din ultimul paragraf din *Scrisoare către Japonia* (Editura Enciclopedică, 2011): „Dacă locul cuvintelor l-ar lua culorile și dacă ar fi să pictez acum, aș picta un foc mare, focul iubirii mele pentru Japonia, pentru sărbătorile și dansurile ei sacre, pentru toți aceia care au stat la cârma destinului meu – foc ce nu se va stinge decât odată cu ultima pălpăire a inimii mele”.

De la Murasaki Shikibu la Haruki Murakami, ați tradus în limba română cărți însemnate ale scriitorilor japonezi. Cum arată laboratorul dumneavoastră de traducător?

Depinde de carte. Pentru traducerea romanului lui Murasaki am avut nevoie de mai multe dicționare în jur, de cărți care să mă ajute să lămuiesc anumite aspecte ale perioadei Heian, aflate pe biroul alăturat sau în bibliotecă, de documentări pe internet și de ajutorul prietenilor. Pentru traducerea romanelor lui Murakami nu am deranjat pe nimeni și mi-a fost suficient dicționarul electronic. *Cronica păsării-arc* (Editura Polirom, 2004), care avea doar cu vreo optzeci de pagini mai puțin decât *Povestea lui Genji* a lui Murasaki, am predat-o editurii cu toate corecturile în șase luni, romanul lui Murasaki mi-a luat doi ani și opt luni.

Ați semnat cărți de conversație în limba japoneză și ați predat japoneza, iar Centrul de Studii Româno-Japoneze vă poartă numele. Care sunt provocările unor astfel de cărți și în a învăța pe ceilalți tainele unei limbi deloc ușoare ca aceasta?

Acceptând „să nu las să moară cursul de limba japoneză” și, fiind profesor de meserie, primul pas a fost sistematizarea notițelor copiate de pe tablă și studierea atentă a singurei gramatici existente în țară, la Biblioteca Națională, pe care o transcriesem cu mâna mea în câteva săptămâni la începutul anului II de studiu. Astfel s-a născut, în manuscris, primul curs de limba japoneză din România, *Nihongo Nyūmon*, publicat de Editura Shunposha din Japonia în anul 1983. Au urmat versiuni îmbunătățite și un al doilea volum, dar și alte instrumente de lucru în premieră pe țară: dialoguri situaționale, varianta în română a dicționarului editat de Japan Foundation, ghiduri de conversație, un ghid de literatură japoneză în două volume, cărți despre mitologia și folclorul japonez, precum și un CD intitulat *Limbă și civilizație japoneză*. Așadar, am pus în îndemâna tuturor instrumente de lucru strict necesare. Centrul de Studii Româno-Japoneze îmi poartă numele grație rectorului Universității Româno-Americane, prof. univ. dr. Ovidiu Folcuț, care l-a îndemnat pe tinerii de la Centru să nu aștepte să mor ca să facă un asemenea gest.

O altă latură importantă a activității dumneavoastră este etnologia: sunteți autoarea a numeroase studii despre folclorul și mitologia nipone. Ce satisfacții v-a adus etnologia?

Au apărut tot mai mulți absolvenți capabili să predea limba japoneză, să traducă literatură japoneză. Venise vremea să dedic timp și domeniului care mă interesa în mod deosebit și mai ales să-mi văd de cercetare. Ovidiu Bărlea, unul dintre frații bunicii, încercase să mă îndemne să o apuc pe drumul folcloristului și să scriem împreună, dar l-am tot amânat, din diverse motive. Din păcate nu a mai apucat să se bucure și el.

Vreme de șapte luni (iulie 2000 – februarie 2001), beneficiind de o bursă de cercetare oferită de Japan Foundation, am trăit sărbători șintoiste – *matsuri* – care jalonează cursul anului. Nici nu aș avea cum să spun că am văzut „multe”, cum există peste o sută de mii de temple șintoiste. Fiecare găzduiește cel puțin o sărbătoare populară anuală, dedicată zeițății protectoare locale, fără a le pune la socoteală pe cele privind plantatul și recoltatul orezului. Cum la templele șintoiste mari acestea sunt numeroase, am înțeles și mai bine valoarea ordinii stabilită prin reiterări rituale, care devine stălpul de susținere al tradiției. După cinci ani, pe parcursul a douăsprezece luni, m-am bucurat de cercetarea pe teren a dansului sacru *kagura*, tot datorită Japan Foundation. *Kagura* este fie parte dintr-o sărbătoare dedicată zeițății, ori sărbătoarea în sine. *Matsuri* și *kagura* prezintă un interes deosebit prin faptul că devin o adevărată scenă mișcătoare pe care se derulează istoria culturii japoneze. Și simt nevoia să accentuez că nu este vorba de o tradiție încorsetată într-un timp trecut, perimat, ci de o tradiție vie, la care generații întregi au adăugat o notă distinctivă, printr-o participare afectivă de o intensitate aparte.

Dacă am ajuns aici, care considerați că sunt cele mai frumoase amintiri pe care le-ați adunat din călătoriile dumneavoastră în Japonia?

O, Doamne! Sunt multe, tare multe. Fiecare deplasare în Japonia (zece în total) mi-a sădit în inimă amintiri frumoase, dureros de frumoase. Totuși, cea mai frumoasă zi din viața mea (dincolo de cea în care mi-am adus pe lume singurul copil) a fost 1 octombrie 2008. Împreună cu ceilalți doi premiați ai Japan Foundation, însoții de Excelența Sa domnul Ogoura, președintele fundației, am descins în curtea Palatului Imperial, pregătiți sufletește pentru marea întâlnire. Maieștrii Lor ne-au acordat câte zece minute, în care discuția a decurs cordial, referindu-se, în ce mă privește, la activitatea mea și la importanța păstrării tradițiilor japoneze, precum și la vizita pe care Maieștrii Lor o efectuaseră în România în anul 1979, impresionându-mă cu detalii despre frumusețea mânăștrilor din Moldova, despre gustul bun al mierii românești și altele. În seara de 1 octombrie a avut loc ceremonia de premiere. Excelența Sa domnul Ogoura, îmbrăcat în același splendid costum tradițional, m-a emoționat prin cuvintele calde adresate premiaților. Cu toții încercam să țesăm o atmosferă feerică, iar pe mine mă îndemneau cu gingășie să mă simt ca o prințesă pentru că nu aveam prea des parte de „prințese”.

Ce însemnă premiile pentru Angela Hondru, precum acesta acordat de Japan Foundation?

Ce am omis să spun este că se acordă pentru prima dată unui român. Înaintea lui, în luna august 2008, am primit Premiul Ministerului de Externe din Japonia, pentru contribuția la promovarea limbii și culturii japoneze pe parcursul a treizeci de ani. Calda festivitate de premiere s-a desfășurat la reședința Excelenței Sale, domnul ambasador Kanji Tsushima, fostul meu profesor din anii '76-'78. Și am fost tot primul român căruia i s-a acordat de către Casa Imperială Niponă Ordinul Soarelui Răsare, Clasa a IV-a („Raze aurii cu rozetă”), în aprilie 2009. Cuvintele ar fi insuficiente ca să vă pot mărturisii ce am simțit de fiecare dată. Aș dori să amintesc și premiul pentru traduceri oferit de „Observator cultural” în aprilie 2019. Nu era pentru prima dată când oferea o asemenea premiu, dar festivitatea din sala Teatrului Odeon din București a fost emoționantă. M-am simțit profund onorată.

Cum trăiți în viața de zi cu zi, cum arată cotidianul dumneavoastră?

Tot traiecotronometru ca și în tinerețe, doar că am acum un cronometru care bate puțin mai rar. Altfel, poate mai multă disciplină, regim alimentar strict, fără televizor, documentarea pe calculator e restricționată (de cardiolog), filme documentare cu măsură, iar dacă lucrez la vreo carte, ziua fugă pe nesimțite. Mă mai răsfăț uneori cu muzică japoneză Enka sau cu muzică clasică.

Ați tradus *Povestea lui Genji* de Murasaki Shikibu (973/977-1016), carte ce marchează nașterea romanului japonez. Cât de dificil a fost să traduceți aproape 1.000 de pagini de literatură japoneză datând din jurul anului 1000?

Că traducere, e cartea pe care o iubesc cel mai mult, a venit la propunerea mea și aprobată cu o viteză uluitoare de editor. Subliniez acest aspect pentru că propunerile mele se mișcau mai greu, însă domnul Silviu Lupescu cunoștea valoarea *Poveștii lui Genji*. Am scris în *Nota traducătorului* cât de greu mi-a fost să aleg varianta după care să traduc, cu ce dificultăți m-am confruntat la traducere (îndeosebi poeziile *waka*), cât de mult am ținut să fie „Genji al meu”, la ajutorul cui am apelat.

Dar cum vă raportați la scrierile lui Haruki Murakami, cu ale căror traduceri vă asociați atâția și atâția cititori din România?

Propunerile de traducere a celor șase romane de Haruki Murakami asupra cărora m-am oprit au venit din partea Editurii Polirom. Nu știu de ce mă asociază lumea pe mine cu Murakami. Cred că cinci traducători pe care l-am recomandat, pe rând, au tradus mult mai mult Murakami decât mine. Eu aveam nevoie de timp și pentru autorii pe care volam să-i fac eu cunoscuți. Probleme de traducere nu mi-au pus romanele lui Murakami, dar am spus întotdeauna că pot aparține oricărei culturi dacă schimbăm numele personajelor. Eu nu regăsesc în ele nimic din cultura tradițională japoneză care mi s-a lipit de suflet. Cu toate acestea, recunosc că dintre romanele traduse de mine, *Cronica păsării-arc* este cel mai complex roman al său, întinând aici toate simbolurile majore cu care operează, deși mie mi-a plăcut mai mult *La capătul lumii și în țara aspră a minunilor*, poate și pentru că mi-am putut folosi mai mult fantezia.

Din tot ce ați tradus până acum, care sunt scrierile care v-au acaparat cel mai mult?

M-au acaparat toate romanele propuse de mine, pe care le-am ales pe gustul meu. *Dansatoarea de Kabuki* este unul dintre ele și, dacă nu ar fi apărut în calea mea întâmplător, în timpul unui stagiu de cercetare în Japonia, obsesia ar fi rămas *Pușca de vânătoare* (n.r.: de Yasushi Inoue, Editura Humanitas), roman pe care l-am citit în anul 1975 tradus din germană (și pe care l-am tradus și eu din japoneză în 2013).

Dacă vine însă vorba de obsesie, atunci m-aș opri la protagonista romanului *Dansatoarea de Kabuki*, Okuni din Izumo, întemeietoarea genului dramatic Kabuki. Autoarea, Sawako Ariyoshi, o surprinde mereu pe Okuni în momentele ei de maximă tensiune sau extaz. Tălpile goale ce măgăiesc scena, mișcarea unduioasă sau zăcnutul bruscat al soldurilor, dialogul fantezist al brațelor ce mănuiesc cu dezinvolură evantai, săbii ori clopoței, răsetele și privirile ațâțate, tandre, visătoare sau delinvoitate, imensa bucurie de viață, vitalitatea plină de prospețime și de culoare lăsată de mână sunt de-a dreptul fermecătoare. Pentru un tablou complet, aș dori să adaug și câteva dintre calitățile protagonistei: spiritul inovator, vegnică tânăjire după perfecțiune, dăruirea pasională. Okuni este personajul pe care nu poți să nu-l iubești. Iar traducătorul, privilegiat, se îndrăgostește primul.

A fi niponolog în România nu este chiar un lucru obișnuit, dimpotrivă. Aveți și întâmplări amuzante de care vă amintiți, din această perspectivă?

Eu sunt o fire optimistă și veselă. Am avut parte de nedreptățesc alte câteva sute. Dar pot să fac o mărturisire care mă intrigează și mă determină să mă judec cu severitate: nu reușesc să așez genul de comedie *Rakugo*. Japonezii nu se opresc din râs. Oare de ce eu nu pot vibra pe aceste lungime de undă la umorul japonez așa cum mi se întâmplă la celelalte aspecte ale culturii tradiționale?

La 75 de ani, continuați să lucrați. Ce se află acum în pregătire, pe biroul dumneavoastră și cât timp continuați să alocați profesiei?

Chiar acum mă ocup de traducerea în limba engleză a cărții de autor apărută în luna mai, despre plăcuțele votive ema de la temple. Nu s-a scris despre ele (decât articole sumare) și consider că ar fi păcat să nu le aduc în atenția tuturor. Cât timp aloc? Dacă e vorba de cât timp de acum încolo, asta nu depinde de mine... Până închin ochii. Dacă e vorba de câte ore pe zi, iarăși nu depinde de voința mea, ci de slăbiciunile trupului. În general însă, când intru în birou și mă apuc de treabă, mă învior ez brusc!

Galerie foto

ARTICOLE RECOMANDATE

Lasă un comentariu

Adresa ta de email nu va fi publicată. Câmpurile obligatorii sunt marcate cu *

<div style="border: 1px solid #ccc; height: 15px; width: 100%;"></div>		
Nume*	E-mail*	Website

Publică comentariul

Căutare articole...

ȘTIRI

AUTORI

Lista completă a autorilor

NE GĂSEȘTI ȘI PE FACEBOOK